

TAPODI Zsuzsa

Sapientia EMTE, Kolozsvár, Gazdaság- és Humántudományok Kar
Humántudományok Tanszék
Csíkszereda
tapodizsuzsa@sapientia.siculorum.ro

UTAZÁS BÉCSBE – A SAJÁT ÉS A MÁSIK IDEGENSÉGE¹

A Journey to Vienna – the Foreignness of the Own and the Other

Putovanje u Beč – svoja i tuđa otuđenost

Péterfy Gergely *Kitömött barbár* című, 2014-ben megjelent regénye Kazinczy Ferenc barátságát beszéli el a rabszolgasorból kora egyik legműveltebb elméjévé emelkedett bécsi színes bőrű szabadkőművessel, Angelo Solimannal. A cselekmény kerete egy utazás: Kazinczy özvegye, Török Sophie, miután az 1831-es kolerajárvány áldozatául esett férjét eltemette, a császárvárosba megy, hogy a Természettudományi Múzeum tetőterében megtekintse az illuminátor-nyelvújító eszmetársának, Angelo Solimannak a kitömött testét. Az utazás mint sajátos beavatódás egyike a regényben megjelenő számos szabadkőműves jelképnek. A külső út a szellemi megvilágosodásé is, melynek során a belső monológot mondó nő saját – és a férje által közvetített – emlékeinek a felidézése olyan XVIII. századi dilemmák átgondolását kínálja az olvasónak, melyek máig aktuálisak, mint haladás és erkölcs; idegen és saját; reform és forradalom; felvilágosodás és elmaradottság; hazafiság és elidegenedés; barbárság és kifinomultság.

Kulcsszavak: utazás, idegen és saját, felvilágosodás, szabadkőművesség, kortárs magyar irodalom.

Péterfy Gergely doktori dolgozatának témáját, tíz évig tartó munka során összegyűjtött adatait regényesítette meg, mint Umberto Eco tette annak idején *A rózsá neve* írásakor. A *Kitömött barbár* című, 2014-ben megjelent, és az Aegon

¹ A tanulmány az *Utazás és megismerés* című, kétéves futamidejű, a Sapientia EMTE Kutatási Programok Intézete által finanszírozott csoportos kutatási program keretében készült.

Művészeti Díjban részesült regény Kazinczy Ferencnek, a magyar nyelvújítási mozgalom vezérének barátságát beszéli el a rabszolgasorból kora egyik legműveltebb elméjévé emelkedett néger szabadkőművessel, Angelo Solimannal.

A *Kitömött barbár* cselekményének kerete és szervezőelve az utazás. Az út elvezet valahonnan, eljuttat valahová. A megértés is sajátos út: egy szűkebb horizontból egy tágabbba történő átlépés során valósul meg. Máshol lenni egyúttal azt is jelenti, másnak lenni, tehát felhívást az önmegismerésre. Daniel-Henri Pageaux az utazásnak az irodalomban megjelenő hagyományos, kulturális szerepei közül kiemeli a mítoszokból és rítusokból ismert beavató, a túlvilági hatalmak jóindulatát célzó zarándoki, világmegismerő pragmatikus, kereskedői-felfedezői és a kultúrákat szembesítő funkciókat emeli ki (Pageaux 2000, 44–57). Tillmann József arra figyelmeztet, hogy az embernek antropológiai adottsága az útonlevés, és Kantot idézve állítja, hogy csak utazás és olvasás révén szerezhetünk világ- és emberismeretet (Tillmann 2010, 140). A *Kitömött barbárban* megjelenő utazások elsősorban beavató és eszméltető funkciót töltenek be.

A regény kerettörténetében Kazinczy Ferenc özvegye, Török Sophie, „a 18–19. századi kulturális közeg egyik legismertebb női szereplője” (Gegő 2015, 151), miután az 1831-es kolerajárvány áldozatául esett párját eltemette, annak 73. születésnapján Bécsbe zarándokol, hogy a Természettudományi Múzeum tetőterében megtekintse az illuminátor-nyelvújító férj szabadkőműves társának, Angelo Solimannak a kitömött testét. Ez az utazás egy korábbi, személyiségformáló út emlékét is felidézi.

Három napig utaztam, és hajnalban érkeztem Bécsbe, akárcsak negyvenhárom éve első alkalommal, amikor apám elhozott Ónodról a szaléziánus nővérek kolostorába, hogy kezdetét vegye hét évig tartó neveltetésem, amelynek végeredménye a tökéletes grófkisasszony volt, a hibátlan feleségnek-való, a legnemesebb alapanyag, amelyből egy férj hozzá illő asszonyt faraghat: most az alapanyagból készült végső szobor érkezett vissza a városba, ahonnan elindult (Péterfy 2014, 24).

Egy virtuális alabástromszobor áll tehát szemben egy kézzelfogható ébenfeketével, s a két „alkotás” létrejöttének párhuzamos története, a fiatalon Angelo által is alakított író, s az önmagát és feleségét folytonosan művelő, alakító, tökéletesítő Kazinczy életének fordulatai képezik a regény cselekményét. A visszatérés mozzanata a körköröség képzetét erősíti. A felnövekedés során az ember által bejárt tér bővülésével együtt az ismereteinek tere is bővül. A narrátor Sophie-nak vissza kell térnie az otthon meghittségét adó gyermekkorból történt kiszakíttottság színhelyére, hogy saját pályájára kívülről, mintegy

tükörből pillantva, életének/életüknek lényeges összefüggéseire deríthessen fényt. A külső út a szellemi megvilágosodása is.

A narrátor szerepe kapcsán is beszélhetünk egyféle útról, eltávolodásról, hiszen a belső monológot mondó nő saját emlékei mellett a férje, valamint a Kazinczy által elmesélt, általa közvetített, Angelo gyerekkorára, formálódására utaló emlékek is felidéződnek, s a sokszorozódó narrátori szövegekben a sajátos XVIII. századi és a mindenkori emberi dilemmákra nyílik eltávolító perspektíva. Az emlékekből a szabad asszociációk révén megidézett utazások mindig a szereplők életének valamilyen fontos fordulatát hozzák: Bécsben a barbárság szégyellt tudatának gyermekkori kialakulását Kazinczy számára; Félixfürdön a frissen szabadult író eltávolodását a családjától; Ónodon az életmentőnek szánt hirtelen leánykérést; vagy transzcendens síkon, Sophie apjának halálon túli ellátogatását Széphalomba.

Kazinczy egy korábbi bécsi útjához kapcsolódik a cselekmény tengelyében álló, kibeszélhetetlen titkot hordozó utazás, melynek elbeszélését a regény végéig késlelteti a szerző: 1796-ban az Obroviczon raboskodó státusfogylyot börtönéből rövid időre Bécsbe kísérik, hogy átvegye „örökségét”. Az utazás mint sajátos beavatódás egyike a műben megjelenő számos szabadkőműves jelképnek. Ez szó szerint is megfogalmazódik a halála előtt e legfájdóbb emlékét feleségének továbbadó íróban. Az a bizonyos örökség ugyanis, amiről rögtön le is kell mondania a kincstár javára, Angelo Soliman bőre, aminek lenyúzásán személyesen kell jelen lennie.

Angelo a bőre története volt, és ezt a történetet egyedül én ismertem teljes mélységében és minden ízében, ebbe a történetbe egyedül én voltam *beavatva* [...]. A beavatottságom, amelyet szabadkőműves voltomnak tulajdonítottam, és amely büszkeséggel töltött el, s azzal a tudattal, hogy a legjobbak között vagyok, ezen a ponton hamisnak bizonyult: amibe ő avatott bele, az volt a valódi beavatás és a valóban titkos társaság. Amikor a barbárt beavatta sorsába az idegen. [...] Bármilyen lelkes és beavatott barátai voltak is Bécsben, azt, ami vele történt, csak egy barbár magyar érthette meg. Talán csak a barbár érti meg az idegent és az idegen a barbárt (Péterfy 2014, 435).

A kitömés feladatát Angelo korábbi szabadkőműves társaival végezteti az udvar, mintegy elrettentésül, és egyúttal kifordítani szándékozva azt a jelképet, amelyet Angelo portréja megtestesített. „Így lett Angelo teste ikonná. Súlyos jelentésű képpé, amely az Igaz Egyetértés páholy és az illuminátusok igazságát hirdette, és az új világ győzelmét a régi rend felett” (Péterfy 2014, 348). A frissen le-

nyúzott bőrt egy szobortestre húzzák. A groteszk újratерemtés a gnosztikusok és rózsakeresztesek demiurgoszának képzetét idézi fel. Thaller, a szobrász gipszleNyomatot készített „[...] ha valami esetleg mégsem a reméltek szerint alakulna, az alapján még lehet alakítani az arányokon, végső esetben még a bőr és fa közé is lehetne fecskendezni viaszt vagy bitument. De az már csak javítgatás, kókány: most kellene, elsöre tökéleteset alkotni, mint a régiek (Péterfy 2014, 439).

A hősök találkozásai mindig utazás révén következnek be, a lélekút – a felvilágosodás szimbolikáját követve – a megvilágosodás irányába vezet. A leitmotívumként kilenc fejezet elején ismétlődő, a regénykezdő és zárómondat hangsúlyos helyzetét elfoglaló kijelentés, „ahogy [...] álltam a Természettudományi Múzeum tetőtéri raktárában”, a megérkezés és a felismerés képzeit kapcsolja egybe. A szöveg retrospektív jellegű, ám nem egy lineáris analízist kapunk, hanem laza, a szabad asszociációk mentén felépülő múltfeltárást, melyben fokozatosan derül fény a látható idegenség és a láthatatlan elidegenedetség közötti lényegbeli azonosságra.

A zárómondat a regény konklúziójaként fogalmazza meg az önfelismerést, az idegennek, a Másiknak sajátként való elfogadását.

Huszonhetedikén kora reggel értünk be a városba: nem volt már időm, hogy kényelmesen eltöltsek a fogadóban egy napot, és kipihenjem magam, mielőtt összeszedem a bátorságom, hogy szembenézzek Ferenc életének főszereplőjével. Nem éreztem féltékenységet, amiért ez a főszerep nem nekem jutott: talán azért, mert ahogy végül ott álltam a Természettudományi Múzeum tetőtéri raktárában, szemben a fekete testtel, amely a vörös szekrény izzó mélyéből lépett felém, már tudtam, hogy önmagam előtt állok (Péterfy 2014, 448).

Daniel-Henri Pageaux az idegennel szembeni magatartás irodalomban tükröződő három típusát különbözteti meg, ezek az idegent különbnek tartó *mánia*, az őt alacsonyabb rendűnek tekintő *fóbia* és az idegent egyenrangúnak láttató *filia* (Pageaux 2000, 96–97). A másikban önmagamat felismerni a filia magatartásának felel meg, a Biblia parancsát sugallja: „szeresd felebarátodat, mint önmagadat”. A közemberek magatartását a fóbia, Kazinczyét a kulturáltabb rétegek mániákus utánzása befolyásolta, Sophie viszont képessé vált az elfogadó szeretetre.

Utólag, a kitömött testet szemlélve lesz világos a narrátor-feleség számára, hogy Kazinczy elszakíthatatlanul önmagában hordta az idegenséget. Ezt érzékelteti a szimbólummá növő emlékkép az éjszakákon át dolgozó, s álmában a

tintásüveget kiborító nyelvújítóról: „Az asztalra dőlve aludt, és ahogy felriadva felkapta a fejét, rémületemben fel kellett sikoltanom: az arca egyik fele, a nyaka és a haja antracénkéék volt, a másik fehér” (Péterfy 2014, 30). Minden látható különbözőségük dacára ugyanis Kazinczy és Soliman nem csupán jó barátok, hanem egymás tükörképei is. Halála után viszontlátva – a halotti maszk készítésekor – Angelo Soliman arcát fehéreként pillantja meg a magyar fogoly. „A friss gipsz még súlyos volt a víztől, s a víz és az égetett mész között zajló rejtélyes vegyüléstől, melyet egyenletes hő termelt, a fűtetlen kocsiszínből még gőzölgött is, mint egy fagyban született csecsemő, aki most csusszan ki a hóra. Szinte világított, és éppen csak hogy föl nem sírt: holtában és képmásában így változott Angelo Soliman fehérré” (Péterfy 2014, 439). Kazinczy pedig halálában végképp olyanná lesz, mint ifjúkori pályáját szellemileg befolyásoló színes bőrű barátja. „Lassan áradt el testében a kék szín, mintha az ereiben cseppenként áradna szét a kék tinta, az a drágábbik fajta antracénkéék, amelyet csak a jobb bécsi boltokban lehet kapni, s Budán is csak egy helyen. A test mélyéből áramlott föl a bőrszín felé, amíg végül el nem árasztotta az egész testfelületet” (Péterfy 2014, 446). Itt, a Kazinczy által megtett életút végére pillantva kap konkrét értelmet a regény elején olvasható, az irodalomtörténetből ismert tényeket meghazudtolni látszó, megdöbbentő mondat, hogy „megölttem a barátod, Kazinczy Ferencet” (Péterfy 2014, 18). A kolera miatt fuldokló férj utolsó kívánságát teljesítve ugyanis Sophie megrövidíti társa szenvedését. „A tenyerem a szájára és orrára szorítottam, és úgy hagytam percekig, ameddig a tekintete meg nem nyugodott” (Péterfy 2014, 446). Átvitt értelemben – újra csak a szabadkőműves jelképrendszerre utalva – Kazinczyt a feleség neve által szimbolizált bölcsesség segíti a keresett, nem e világi cél végső elérésében. Sophie apja, a rózsakeresztes és alkimista Török gróf így avatta a gnosztikus tanokba serdülő lányát:

A lelket, amelyben az igazi nap fénye lobog, igazi arany, a teremtett világon kívülről hozzuk, a legfőbb istentől. Ez a te neved hatalma, Sophia. Ez a világ itt, amiben élünk, az archónok uralma alatt áll, elrontott világ [...]. Ezért vagy ilyen idegen ebben a világban, mert a lelked idegen, magasabb rendű világból származik. Ezért érzed magad mindig úgy, mint aki eltévedt, ezért érzed örökké a lelkedben a honvágy fájdalmát: mert visszavágyasz a legfelsőbb istenhez. [...] Akárhová érsz, mindig csak azt fogod érezni, hogy átutazóban vagy ott, mint a fogadóban a vándor (Péterfy 2014, 249).

A regény mindhárom központi alakja *nem helyen*², fogolyként élte az életét: Ferenc konkrétan, politikai nézetei miatt viselt börtönt, átvitt értelemben pedig saját elméjének foglya volt, Angelo – hiába volt tudása összehasonlíthatatlanul nagyobb, mint számos kortársáé – elsősorban saját bőrének, testének foglyaként. Sophie a korabeli nők számára mások – elsősorban apja és férje – által szabott szerepeknek volt a foglya. Solimant – mint erre a könyvesblog ismertetőjének szerzője is figyelmeztet – szembetűnő mássága tette barbárrá a korabeli ember szemében, Kazinczyt pedig először tizenkét éves korában, a császárvárosba történt utazáskor, a bécsi utcanép bélyegezte barbárnak, mindössze azért, mert zsinóros mentében, sarkantyús csizmában, prémes süvegben vonult a székes főváros utcáin a magyarságát daccal vállaló apjával.

Ferenc ekkor határozta el, hogy azt az elviselhetetlen megalázottságot, amelyet az alacsonyabb rendűsége okoz, nem úgy fogja legyőzni, hogy külsőleg a németekhez hasonul, hanem azzal, hogy belülről szünteti meg azt az ürességet, amitől fogást találhat rajta a megvetés – hiszen épp a barbárság vádja azért érinthette olyan fájón, mert maga is saját barbárságától rettegett a legjobban (Péterfy 2014, 239).

A párizsi forradalom után, „amely hirtelen feleslegessé tett minden óvatos és tapogatózó jobbító kísérletet” (Péterfy 2014, 353), a regény egyik emlékezetes jelenetében ez a két egzotikus barbár teljes magyar díszben, prémes süvegben, illetve bugyogóban, nagy arany fülbevalókkal és színes selyemturbán öltözetben sétált a Grabenen, mintegy csúfot üzve a báméskodók idegenellenes sztereotípiáiból. Az otthoniakkal, az őt börtönbe juttatókkal kapcsolatban is megfogalmazódott ugyanis Kazinczyban a felismerés „[...] a legeslegjobb kétségtelenül az ostobaságukban nevetségessé tenni, butaságukba fullasztani őket” (Péterfy 2014, 355). Ugyanígy űzött csúfot kassai tartózkodása alatt az őt meglátogató Angelo segítségével a maradi notabilitásokon, akikkel sorra kezelt csókolgatott az előre beharangozott, de másnak képzelt fontos bécsi vendégnek. Ez a tréfa csak erősítette azt a meggyőződést, hogy a nemzetárulójó jofezfinista sötét erőkkel folytat üzemeket, az ördöggel cimborál.

Kazinczy idegen a saját népe körében is. „Sok tapasztalatnak kellett még eljőnnie ahhoz, hogy megtanuljam: nem vagyok otthon sehol” (Péterfy 2014,

² Marc Augé megkülönböztet antropológiai helyeket és nem-helyeket. Az antropológiai helyek egyszerre az identitás, a viszonyok és a történetiség helyei, míg a nem-hely sem identitást, sem történetiséget, sem emberközi viszonyokat nem implikál.

354). Nincs szavuk a parasztnak a státusfogoly fogalmára, a barbárságból kiemelkedni akaró, a széphalmi kúria udvarán magnóliát ültető értelmiségi számukra értelmezhetetlen. „Olyan szó kellett volna, amely egyszerre fejezi ki az úr, a madárijesztő, a vándor kuruzsló, az adószedő, a forradalmár, a vándorszínész és az ördöggel cimboráló tudós tulajdonságait. De mivel ilyen szó nem akadt a szótárunkban, inkább nevettek: még mindig ez volt számukra az összes felsorolt sajátosság egyetlen értelmes közös részhalma: hogy nevetséges idegen” (Péterfy 2014, 30). Az író halálakor a házat már körülvette a lázongó tömeg, hogy agyonverje a kolera okozóját, az „istentelen szabadkőművest”, és meg is lincselték volna a haldoklót, ha nem dördül el hátulról a lázadást leverő katonai sortűz.

A barbárság kínzó képzete nem csupán Ferenc és Angelo Soliman sorsát befolyásolta, de a megszállott aranycsináló rózsakeresztes apa, idegbeteg anya és vérfertőző, gyűlölködő testvérek köréből a börtönviselt férjhez menekülő Török Sophie életét is meghatározta. Ő nem férjéhez, sokkal inkább annak barátjához hasonlított, mint ezt a kitüntetett helyen, a regény utolsó bekezdésében fél is ismerte. Egyrészt „én voltam az a feleség, aki műveltségben egyenrangú társa” (Péterfy 2014, 366), ugyanakkor anyag is a (szabad)kőművesként munkálkodó férj számára. „[...] aztán következett a teherbe esések és szülések tizenöt éven át folyó sorozata, az én kitömésem és kitömöttségem [...]. Tárgy voltam a szemében, és tárgy volt a gyerek, és maga a folyamat nagyszerű előadás, amelyet katartikus drámává formált a természet, mely mögött a Nagy Építőmester emelgeti a vakolókanalat” (Péterfy 2014, 156).

De nem csak Kazinczy és Soliman idegensége hasonlít, hanem a felvilágosodás eszméit erőszakkal elfojtó, minden sajátjától eltérő gondolatot elutasító császári udvar magatartása is – bár az érdekérvényesítő képességük alapvetően különbözik – egy tőről fakad a kolerajárványt babonákkal, népi praktikákkal megfélemlíteni próbáló parasztságával. Az előítélet, a kirekesztés és intolerancia egyaránt a tudatlanságból, a légből kapott fantazmagóriákból fakad, nem törődve sem az emberséggel, sem a rációval. „Tudni vélték, hogy alkalmi bérgyilkosságot vállal, legendás bűntényeket kötöttek a nevéhez. Azt suttozták, odalent Bécs alatt, a Duna-parti főnyeben sok holttest nyugszik, akiket a pénzükért Angelo tett el láb alól, és penderített a folyóba. A Hansot. A Karlt. A Jerzyt, a Pistát” (Péterfy 2014, 174). Kazinczynak törvényszerűen szembe kell kerülnie mindkettővel. Az általa elszenvedett börtön éppúgy a hatalom elidegenedtségének, barbárságának a jele, mint az, hogy megnyúztatja és közszemlére állítja udvari barbárjának kitömött testét.

Kazinczy a börtönben fizikailag és pszichikailag is a kimozdítottság állapotába kerül: nélkülöznie kell megszokott életrendjét, felborul megszokott életvitelére. Az Augé meghatározása szerinti nem-helyre toloncolják. Angelo Soliman úgy próbál, halálában is, segíteni börtönbe zárt barátjának, hogy fizikailag is kimozdítja, a nem térből térbe helyezi, identitásában is megerősíti fiatal barátját, amikor örökösen hagy rá valamit: saját idegenségének kézzelfogható jelét, a lenyúzott bőrét. Ez újra a regényben megjelenő különleges ironia és önironia megnyilvánulása. Sajátos bosszú, hogy egy íróra bizza a bőrét, egyrészt, hogy megnyúzásának írott nyoma maradjon, másrészt, hogy az örökös továbbadja, megírja az elmondhatatlant, s ezáltal leleplezze a hatalom embertelenségét. Kazinczy szabadulása utáni fő elfoglaltsága, a nyelvújítás is sajátos, spirituális bosszúként értelmeződik a regényben: „elvenni tőlük a nyelvet, amelyen beszélnek, átalakítani, kicserélni és leírni őket vele. Leírni a gyávaságukat, a műveletlenségüket, a kapzsiságukat, leírni arcuk színét, reszkető kezüket, elakadó lélegzetüket, krakogó hangjukat, zavartan ugráló disznószemük tompa kis fényét” (Péterfy 2014, 65).

A regénybeli elmozdulások egyik sajátos formája, a séta Ferenc számára nem csupán a vágyott német kulturális minta követése, hanem maga a szabadság. A gyaloglás során megtapasztalt fizikai percepció változtatja számára Széphalom környékét, a mindent lehúzó sár ellenére, megélt térré. És a ház, amelyet felépít, nem csupán Kazinczy állandó önpallérozásának, önépítésének a tárgyiasulása, de sajátos menedékké is válik, a külső világtól elszigetelő térré. Gaston Bachelard, a térpoétika egyik megalapozója szerint a ház a védettség, az oltalomézés, az eredendő stabilitás emlékezet, a világ középpontjának képmása. A regény szabadkőműves jelképei közül az egyik legérdekesebb az ehhez kapcsolódó mozzanat, a börtönbeli szabadságillúzió: egy képzeletbeli ház építése és berendezése, mely az anya érsemjéni házához hasonlít. „A folyosót, ahogy a képzeletbeli épület egészét, a börtönben töltött hét év alatt építette, a legapróbb részletekig hatoló alaposággal” (Péterfy 2014, 55). Az antikvitásban is alkalmazott memóriagyakorlat a magánzárkában sínylődő író számára pszichikailag bevált tréning a leépülés ellen, önmaga újjáépítése. A szabadulás után felépített ház mintha a platóni gondolatot példázná, miszerint az idea a megtestesülésekor degradálódik: a falak nem párhuzamosak, a gazdag berendezési tárgyakat a lakók sorra eladni kényszerülnek, a ritka növények mind elpusztulnak, a magnóliát a parasztok vágják ki. „Az anyagi szféra kikerülhetetlen valósága, amely a Széphalmon az eszményi életmódra berendezkedő Kazinczyt kudarcról kudarcra kergeti, folyamatos lecsúszásban az elszegényedés felé, meghatározó erejének bizonyul” – állapítja meg Keresztesi

József. Az anyagi lét alacsonyabbrendűségének érzékeltetése szintén a szabadkőműves gondolatrendszer idézi, akárcsak Török gróf fantasztikus, halál utáni látogatásának emlékezetesen izgalmas, Szerb Antal *Pendragon legendájából* ismerős motívuma.

A belső lélekmozgások anyagiasított szimbóluma a regényben ismétlődő motívum a kitömöttségről, a belső ürességről. Ez ellen az üresség ellen harcol Kazinczy, és ezért hagyja a korábban kibeszélhetetlen történetet a feleségére. „[...] ez a történet az utolsó vésőmozdulat a szobron, amivé formált a kezdeti anyagból, ez az utolsó marék kóc, az utolsó lapát fűrészpor a kitömésben, amellyel tökéletes preparátumot, kiállítási tárgyat formál belőlem; a nyílást a halála varrja be és a neve emlékezete állít végül a talapzatra” – mondja Sophie (Péterfy 2014, 288).

Ahogy gyerekkorától beletömtek, és kényszerűen magába szívta az ismereteket, „hogy ne csak szervetlen, idegen anyag legyen elméjében a tudás, mint a preparátumokban a kóc” (Péterfy 2014, 157), az groteszk módon, anyagi szinten megismétlődik Soliman halála után is. „Angelo akkurátusan megőrizte a Wiener Zeitung összes számát, amelyeket mindig alaposan elolvasott és olykor meg is jegyzetelt, most ezeket vették le a polcra, laponként galacsinná gyúrták, felpuhították és a test üregébe gyömöszölték mindaddig, amíg kellően ki nem bélelték vele” (Péterfy 2014, 434).

Maurice Blanchot a nomád igazság-igenléseként értékeli a zsidóknak azt a vágyát, hogy a környezetből kiszakadjanak. „Nem arról van-e inkább szó, hogy ez a bolyongás egy új viszonyt jelent az *igazzal*? A vándorlás, a száműzetés pozitív kapcsolatot jelent a külvilággal, amely arra hív fel bennünket, hogy ne elégedjünk meg azzal, amit a sajátunknak tekintünk” (Blanchot 1996). Andrei Pleșu az ideálok megszületését a távolság érzékelésével és leküzdésének vágyával magyarázza.

Bármely ember életprogramjában elérkezik az a pillanat, amikor fölbukkan a legjobb, ám hozzáférhetetlen iránypont témája. Minden egy magasrendű cél, valami távoli köré rendeződik, amihez mérten a köznap, kézzelfogható valóság dolgai kisebbnek látszanak. [...] A hit szerinti *ott* a mennybéli Jeruzsálem, a megismerése az abszolút igazság, a hétköznapi életé a boldogság. A távolság ezen ábrázolatai, a világ eme *távlatpontjai* nélkül, amelyek vonzereje kizökkenti érzéseinket, elpárologna minden *lelkesezésünk*, az élővilág alacsonyabb szintjére süllyednénk. A *távolság* minden utópia nyersanyaga, egyúttal a transzcendencia megsejtésének is legkézenfekvőbb módja (Pleșu 2000, 237).

Kazinczy egész felnőtt életében távolságokat akar áthidalni, s miközben a Solimannal való első találkozására emlékezik, megfogalmazza azt az eszményi utat, melyet be kívánt járni. „Én az idegenséget – bár gyerekkorom óta tanul-
tam – még akkor sem tudtam megszokni, és szilárd volt bennem az elhatárolás, hogy magam mögött hagyom, és idegenből bennszülött, otthontalanból hazaérkező, barbárból városlakó leszek” (Péterfy 2014, 97).

Irodalom

- Blanchot, Maurice. 1996. Az elpusztíthatatlan. *Magyar Lettre Internationale* 23. [Tél] <http://epa.oszk.hu/00000/00012/00007/10bla.htm> (2015. máj. 2.)
- Gegő Virág. 2015. „Azért voltunk olyanok, mert nem tudták megmondani, hogy milyenek”. *Székegyföld* 4: 151–154.
- Pageaux, Daniel-Henri. 2000. *Literatura generală și comparată*. Ford. Lidia Bodea. Iași: Polirom.
- Péterfy Gergely. 2014. *Kitömött barbár*. Budapest: Kalligram.
- Pleșu, Andrei. 2000. Túllátni a szemhatáron. In *A madarak nyelve*. Ford. Horváth Andor. Pécs: Jelenkor.
- Tillmann József. 2010. A világjárás művészete. *Helikon. Irodalomtudományi Szemle. Térpoétika*. 1–2: 138–154.

A JOURNEY TO VIENNA – THE FOREIGNNESS OF THE OWN AND THE OTHER

Gergely Péterfy’s novel entitled *The Stuffed Barbarian* (*Kitömött barbár*), published in 2014, relates Ferencz Kazinczy’s friendship with a black freemason evolving from slavery to becoming one of the most educated minds of his age, Angelo Soliman. The framework of the plot is a journey: after burying her husband Kazinczy, who fell victim to the 1831 cholera epidemic, his widow, Sophie Török, goes to the imperial city to see the stuffed body of Angelo Soliman, soulmate of her deceased husband, in the attic of the Museum of Natural History. The journey, as a particular mode of initiation is, one of the many Masonic symbols that appear in the novel. The outer journey is also a path of revelation, in the course of which the evocation of the memories in the form of an interior monologue of a woman – also mediated by her husband – offers the reader an insight into the eighteenth-century dilemmas that are still topical, such as advancement and ethics; the foreign and the own; reform and revolution; enlightenment and backwardness; patriotism and alienation; barbarism and refinement.

Keywords: journey, foreign and own, enlightenment, Freemasonry, contemporary Hungarian literature.

PUTOVANJE U BEČ – SVOJA I TUĐA OTUĐENOST

Roman Gergelja Peterfija, objavljen 2014. godine pod naslovom *Preparirani varvarin*, opisuje prijateljstvo Ferenc Kazincija sa Anđelom Solimanom, bečkim tamnoputim masonom koji se od robovskog načina života uzdigao do najobrazovanije ličnosti svoga doba. Okvir radnje je putovanje: Kazincijeva udovica, Sofija Terek, pošto je sahranila muža koji je 1831. godine umro od kolere, odlazi u carski grad da u potkrovlju Prirodnjačkog muzeja osmotri preparirano telo Anđela Solimana, duhovnog istomišljenika svog bivšeg supruga, iluminatora-lingviste, koji se bavio obnovom mađarskog jezika. Putovanje je ujedno i upućivanje u svet masonskih simbola koji se pojavljuju u romanu. Spoljašnji put je ujedno i duhovno prosvetljenje, usled kojeg žena u formi unutrašnjeg monologa, evocirajući svoje i muževljeve uspomene, nudi mogućnost sagledavanja dilema iz XVIII. veka, a koji su još i dan danas aktuelni, kao što su progres i moral; strano i svoje; reforma i revolucija; prosvetiteljstvo i zaostalost; patriotizam i otuđenost; varvarizam i prefinjenost.

Cljučne reči: putovanje, strano i svoje, prosvetiteljstvo, masoni, savremena mađarska književnost.

A kézirat leadásának ideje: 2015. máj. 5.

Közlésre elfogadva: 2015. jún. 1.